

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De orthographia dictionum e Graecis tractarum

Johannes <Tortellius>

[Venedig], 12. Nov. 1484

X

[urn:nbn:de:bsz:31-299711](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-299711)

beneficia ad deorum mensam admissus est. Quapropter supplicauit Ioui ut saltem Mineræ nuptiis iungeretur. A qua tamen spretus fuit: ut uidimus in dictione Erichthonius. Quæ & ipse Virgilius tetigit in bucolicis cum ait:

Cui non rifere parentes:

Nec deus hūc mensa: dea nec dignata cubili est.

Habuitq; deinde Venerem uxorem: quam cum Marte adulterantem subtilissimis catenis deuinxit: ac diis omnibus propaluit. Alios etiam posuit Cicero de natura deorum. unuz quem Cæli filium dixit ex Minerua secunda Iouis filia: ex qua Apollinem genuisse refert. Secūdum hūc ipsum: quem Iouis tertiu ex Iunone filium dixit. Alium filium Nili: q ab ægyptiis ægypti custos creditur.

Anto cum. t. exili scribit: fuit teste Hesiodo i theogonia una ex nymphis Oceani & Tethyos filia. De qua meminit Virgilius in tertio georgicorum cum ait: Drymoq; xantoque.

Xanthippe cum. th. aspirato & i. latino scribit: fuit Socratis uxor querula.

Xanthus cum. th. aspirato scribit: fuit nomen fluij troiani: ut uidimus i dictione Simois. fuit etiam uir troian⁹ fili⁹ Phænopis: quē teste Homero li. ix. iliados: Diomedes occidit in bello. Fuit & adhuc teste eodē Homero libro nono: nomen equi cuiusdam Hectoris.

Xanthij cum. th. aspirato scribit: populi sunt in asia: q cum eorum urbs ab Harpago præfecto Ciri obsideret: uxores suas ac seruos una cu; supellectili i arce posuerunt: eaq; igni succederūt. deinde oēs pariter cōtra Harpagū irruentes: bello

eciderunt: ut scripsit Herodotus li. histo. primo.

X enodotus cū. t. exili scribit: fuit historicus patria trœzenus. De quo sæpe Plutarchus meminit.

X enocrates absq; aliqua aspiratione scribit: fuit uir calcedonius Agathenoris filius. Et a primis fere ānis Platōnis auditor. erat teste Laertio tardus ingenio: adeo ut cum illum Plato Aristoteli compararet: alteruz frāno: alterum calcaribus indigere dicebat. Alioquin se uero semper ac serio habitu & ore perdurabat. In academia uiuit: ut plurimum: siquādo ad urbem p̄ficiebatur turba omnis impudicorum eius transitum obseruabat. Inquietandi ipsius gratia Phyrne nobile scortum dedita opera a quibusdāz intra eius cellā missa est: quæ ab eo orans lectuli ptem accepit. Demum cum multa ne qe q̄ orasset: imperfecto opere discēdes: dixit se non a uiro: sed a statua uenisse. Quidam aiunt a discipulis eius Laydē intromissam: fuisseq; ipsuz tantæ continētia: ut cum se ad libidinem incitari præsensisset: patere uirilia secari & uri. Tanta fuit eius uerbis adhibita fides: ut cum nullius iniurati testimoniū admitteret: illi soli iusurandum athenienses remitterent. Erat adeo frugi: ut cum illi Alexander magnam pecuniæ quātitatem misisset: sublatis tribus milibus nūmorum atticorum (ne regia munera spernere uideret) reliquū remitteret: dicens illi pluribus opus eē: q̄ plures enutrirer. Ad Philippum olim cū cæteris missus: cum alios sciret donis emollitos: & sæpe cōiuiua celebrare neutrum ipse horum fecit. Legatis postea dicentib; Xenocratem frustra secū iuisse: comperta re ip̄m duplici honore honestauere. Successit i academia Speusippo: scholāq; tenuit uiginti q; ānis. mori noctū cum in sartagine forte offendisset āno ætatis. lxxxii. Quinq; fuere eius nominis. Primus huius philosophi p̄pinq; quis. Cuius fertur oratio quæ inscribitur arfinoetica de Arfinoe. Alius philosophus & elegiæ scriptor nō satis probatus. Ita enim se habet res: ut poetæ quidem se oratione soluta uelint scribere: id efficiant: q̄ uero pedestri oratōe scribere cōsueuerūt: si poetiæ ptes sibi uendicare uelint nō cōsequāc id: ex eo liquet: quod alterum naturæ: alterum ætis ē. Alius fuit statuarius. Alius odas scripsit.

X enodochium cū. ch. aspirato & i. latino scribit: dicitur latine hospitale. Nam est ξενων: id est peregrinorum: ἀεχόαινος: id est receptiuus.

X enodorus græcū ē: quasi ξένος. i. peregrinū qd & egregiū denotans: & δῶρον donū. Fuit nomē statuarii de quo uidimus in dictione Colostus. Hunc Plinius lib. xxxiiii. natu. histo. (de quo uidimus) celandiq; nulli ueterum postponendum.

X enophanes cu; ph. aspirato scribitur: fuit colophonius Dexii: siue (ut dixit Apollodorus) Orthomenis filius. Cum. xx. eēt ānorum pulsus fuit a patria: & i zada siciliz: atq; catina morat⁹ ē. Et scipso teste. lxxv. annis exulauit a patria. sunt q̄ cum neminem dicāt audiuisse. Scripsit elegias cōtra Hesiodum & Homerum. Fuit & alter Xenophanes ex lesbō poeta iambicus.

X enophon cum. ph. aspirato scribitur: fuit philosoph⁹ & dux insignis Grylli atheniēsis filius: homo uerē cūdus & speciosus ultra q̄ dici possit: morat⁹ q; pbus atq; omnibus gratus. Fuit Socratis discipulus & Platōnis æmulus: dicente Gellio libro. xviii. noctium atticarum: Xenophon & Plato socraticæ amicitia lumia certare: æmulariq; inter se existimati sunt: quia Xenophon in clyto illi operi Platōnis: quod de optimo statu reipublicæ ciuitatisq; administrandæ scripserat: lectis ex eo duobus libris: qui primi ad lucem uenerāt se op

posuit: & contra multa scripsit: quo audito ualde permotum fuisse Platonem ferunt. Hic teste Laertio oim primus ex his: quæ a Socrate dicebantur notis excepit. & in publicum edidit: commentaria scribens. Et primus omnium philosophorum scripsit historiam. Fuit etiam dux strenuus: & qui ex ultimis babyloniz finibus exercitum reduxit asperis ac difficillimis itineribus per infelissimas gentes: ac barbaras incolumem in patriam conduxit. Septem fuit Xenophontes. Hic primus. Secundus similiter atheniensis Pitostrati illius frater: qui Epaminundæ uitam scripsit. Tertius Cœus medicus. Quartus qui Hannibalis historiam scripsit. Quintus qui prodigia fabulosa commentus est. Sextus parius sculptor egregius. Septimus antiquæ cœmœdiæ poeta.

Xerolophus cum unico. l. & ph. aspirato scribitur: dici potest a nostris sicus tumulus & aceruus. Nam componitur ex ξηρός: qui est siccus: & λόφος tumulus. Namq; ex lapidibus & marmoribus strui consueuerat principibus tumulus. Hoc uocabulo utitur Priscianus li. i. cum ait: Epigramata quæ egomet legi in tripode uetustissimo Apollinis: q; est in xerolopho Apollinis.

Xeroliba antepenultia cū. i. latino: & penultia cū. y. græco scribitur: dici potest latine sicca libya. Quo uocabulo utitur Seruius super. iiii. ænei. cū ait: Harbam Iouis Ammonis filium sic dici: quia cū Bacchus indiam peteret & p xerolibyam exercitū duceret. & reliqua. i. per desertam libyam.

Xerxes cum duplicato. x. scribitur: hoc est tam in prima q̄ i secunda. Fuit filius Darii regis persarū ex Atossa filia Cyri. patri successit in regno. Cui id potissimum illustre fuit: quod maximo post hominum memoriam exercitu terra mariq; bellum intulit græciæ: & quia numerus militum & nauium a scriptoribus latinis mendacissime legitur: curabo summam totius exercitus: quam fecit Herodotus ad unguem trāfferre: ita ut tantæ rei ueritas clarissima habeat. Itaq; (ut ait ipse Herodotus) ex maiori asia collegit naues mille ducentas & sex: in quarum singula erant ex principibus asiæ populis ducenti uiri: qui ad summam quadraginta unius milium & ducentorum hominum ascendebant: nec sane pauciores: sed certo plures erant. Præter hos ex persis: medis: & sicæis in unaquaque illarum triginta alii uiri reliquorum duces dispositi erant: quorum summa ad triginta sex milia & centum octuaginta ascendebat. Sicque uiri omnes: qui in præfatis nauibus erant: numerum implebant ducentorum septuaginta septem milium: & trecentorum octoginta hominum. Hocque ex maiori asia. Ex minori uero congregauit tria milia nauium: in quibus fuisse dicit ducenta quadraginta milia hominum. Sicque omnis hæc multitudo ad summam quingentorum & decem & septem milium: ac trecentorum octoginta hominum. Et hi omnes apti erant ad bellum. Ex peditibus habuisse illum dicit mille milia & septingenta milia hominum. Ex equitibus octoginta milia. Insuper in quadrigis libycis & arabicis: uiginti milia hominum. Ex thracia & insulis adiacentibus naues habuit centum uiginti. In quibus fuisse memorat idem auctor hominum uigintiquattuor milia. Quin & pedites congregauit ex Thracia: Præonia: Herodia: Boottica: Chalcidonia: Brygia: Pieria: Macedonia: Perrebia: Emenia: Dolopumque genere: & Magnetum: atque achæorum trecenta milia hominum. Quos omnes summam computans præfatus auctor ait uirorum ad bellum collectorum fuisse bis mille milia sexcentaque: & quadraginta unum: ac trecentos & octuaginta uiros. Ita ut nullo pacto pauciores fuerint: sed longe plures. Insuper & alios in nauibus onerariis: & ad alia officia: & ministeria aduenisse dicit: quos absque aliqua dubitatione plusquam totidem fuisse testatur. Vnde totum exercitum computans fuisse asserit. quinquies mille milia: & ducenta octuaginta duo milia hominum: septingentosque & sexaginta. Quæ quia incredibilia fere uidebantur: forte dixit Iuuenalis in ea satyra: quæ incipit Omnibus in terris: de isto Xerxe loquens Creditur olim Velificatus athos. De quo in sua dictione uidimus.

Et quicquid græcia mendax

Audet in historia constratum classibus isdem

Suppositumque rotis solidum mare.

Nam ut idem Herodotus latissime narrat: pontem struxit Xerxes super mare hellesponticum ab abydo urbe asiæ usq; in festū urbem europæ. quod Lucanus in secūdo tetigit: cum de. C. Cæsare loqueretur: q; incredibili ædificiorum mole Pompeiuz in brūdusio claudere nitebatur cum ait:

Tales fama canit tumidum super æquora xerxem

Construxisse uias: multum cū pontibus ausus:

Europamq; asiæ: festūq; admouit abydo.

Incessitq; fretum rapidi super hellesponti.

Non eurum zephyrūq; timens: cū uela ratesq;

In medium deferret athon.

Et subdit Iuuenalis ad ea: quæ supra rettulimus:

Credimus altos

Defecisse amnes: epotaq; flumina medo

Prudente:

Vt de pluribus refert Herodotus. & nos aliqua diuersis in dictionibus annotauimus. Et supple Credimus

hæc madidis cantat quæ sostratus allis. Difficilis nobis est locus iste: eni nihil certi de hoc Sostrato legerim⁹. De quo si diuinare licet putamus illum fuisse poetam non celebrem: q de Xerxe nec bene canens: hæc oia: quæ rettulimus cōscripsit. Quod ex auium translatione indicare uidef: quæ madidis allis inepte uolare dicuntur. Et ponit deinde Iuue. illius fugam. Nam cū a græcis duce Themistocle nauali prælio uinceretur: & plurimæ illius naues caperentur: multæ summergerent: rex ipse cū paucis exercitu p macedoniam fugiens: puenit ad festum: ubi cū solutum pontē hybernis tēpestatibus percæpisset: piscatoria scapha mare trepidus fulcauit. In eorum atq: eorū solitus sœuire flagellis Barbarus rex idest remis.

Acynthos cum. c. exili & .y. græco: atq: .th. aspirato scribit: infula parua est i græco mari propinqua atoliæ: urbem unicam eiusdem nominis teste Liuiio i sexto de secūdo bello punico detinens. Et quia nemoribus abundat: dixit Virgilius in. iii. æneidos: laz medio apparet fluctu nemorosa zacynthos. De qua locutus Vlyxes regi Alcinoo apud Homerum libro. ix. odisseæ οὐτὶ ἐγὼ τῆς γαίης δύναιμαι γλυκύτερον ἄλλοῖ ἰδεσθαί: hoc est ego quidem nil dulcius in hac terra uidere possum.

Zacanthi cum. c. exili & .th. aspirato scribitur: fuerunt teste Polibio zacynthiæ coloni in medio pyrenei montis siti: & iuxta fluuiuz hiberum habitates: ut & plures alii græci: qui circa illos inhabitant.

- Z**acharias cum. ch. aspirato scribit: nomen est uiri. ppriu m hebrai.
- Z**amolxis cū. i. latino scribit: fuit teste Herodoto li. histo. iiii. Pythagoræ seruus: cui getæ putantes illum Saturnum esse sacrificia impendebant.
- Z**elotypus cum unico. l. & .t. exili atq: .y. græco scribitur: dici pōt æmulator formæ. Nā zelus æmulatio est: & typos forma. Iuue. in satyra Si te ppositi: Quas in uaginæ fronte solebat ponere zelotypo iuuenis prælat⁹ hiarbæ: hoc est iuuenis Aeneas: q ob decorem illatum a matre iuuenis uidebat: ac etiam Hiarbæ regi fuit i coniugio a Didone prælatus. Quare Zelotypiam diffiniēs Chrysippus: dicebat teste Laertio ægritudinem esse ex eo. puenientē: quod adsit alteri: quod ipse nō habeas: aderat enī Aeneæ Dido: quam Hiarbas habere non potuit. Et dixit Iuue. in uaginæ fronte: ut id Virgilio exponeret: q de Aenea loquens in. iiii. ænei. iquit: Atq: illi stellatus iaspide fulua Ensis erat. i. uagina. Nam ut ait Seruius in fronte & summitate uaginæ conſueuerunt preciosi lapides apponi.
- Z**eno cum. c. absq: diph. & unico. n. scribit: fuit philosophus cistienſis ex cypro græca ciuitate scenicib⁹ frequēter accolis. Fuitq: Napsei: siue (ut alii dicūt) Demei filius. Et teste Timotheo collo in alteram ptem inclinatore. Apollonius aut tyrius dixit eū gracili corpore fuisse: statu ppero: & atra cute. Vnde illum Chrysippus palmitem ægyptiū uocabat. Crura habuit turgida & imbecilla atq: ifirma. Ob quod teste Perſeo multas cœnas declinauit. Vescebat libēter ficibus recentibus: & ad solē passis. Auditor fuit Cratis. Scipionem etiam & Xenocratē decēnio audiuit. Deinde cōuertēs se ad porticu: quæ pyſianaia uocabat: ex uaria & multæ scientiæ pictura Polygnoti orationē formabat. Vnde uolens locū illum stabilē facere: atq: inuolabile ubi ad mille quadrigentitriginta ciues necati fuerāt. Cœpit in illa docere: ad quē eo audiendū discipuli cōfluētēs: q antea zenonii dicebant ab ipsa porticu stoici sunt uocati: ut Epicur⁹ ipse in epistolis attestatur. Sigdem & ante illum teste Eratosthene poetæ in illa morantes: dicti sunt stoici: a qbus multum incremēti illa appellatio cœpit. Tanto in honore apud atheniēs Zeno habitus est: ut apud eū clauis urbis deponerēt. Ornarentq: ipm aurea corona & imagie ærea. hoc ipm & sui ciues fecere. Habuit auditores eximios: iter quos Antigonus cū ibat athenas eius erat auditor. Cui aliquādo hanc epistolam scripsit: rex Antigonus salutem dicit Zenoni philosopho: Ego fortuna me qdem & gloria uitaz tuā anteire existimo. Cæterū disciplinis studisq: liberalibus: & pfecta felicitate: quā tute possides: lōge abs te præcelli sentio. quocirca te orare statui: uti ad me pſicſcaris: id mihi perſuadens te preces meas minime irritas fieri passurum. Tu igit modis oibus enitere: ut tuo cōtubernio fruamur. Hoc pcerto habens te non mei solū: sed oim simul macedonum eruditorem fore. Nam q macedoniæ regem erudit: atq: ad uirtutē ibuit: tum & subditos quosq: instruere ad fortitudinem & puitatē certum ē. Nam cuiusmodi fuerit dux: tales ut plurimū subditos fieri ē necesse. Vale. Cui Zeno respondit dicēs se maxime laudare eū: quod studiū nō uoluptatē sequerēt: quæ aios adolescentulog effœminat. Porro si adiciat modica exercitatio: neq: desit præceptoris copia: mature eū posse ad pfectionem puenire. Se aut non posse ad ipm pgere senectute ipeditum: quod iam cēt octogenari⁹: sed se mittere ad eū quosdā ex cōtubernalib⁹ suis qbus si studiose uterēt: beatitudinē ueram cōsequerēt. Misit autē Perſeum thebanūq: Philonidem: ut patet in decreto atheniēsiū de illo. Hic adolescentulo cuidam inepta multa loquēti ait: Ideo duas habem⁹ aures: os aut unum: ut. s. multa audiamus: pauca uero loquamur. Nonagesimo ætatis suæ aīo decessit incolumis: integer: ac sine morbo. Nam ut rettulit Apollonius euz abiret ex schola lapidē offendens digitum perfrægit. Manu uero terraz feriens illud ait: ex Niobe uenio: quid me uocas? Et cōtinuo se strāgulās iteriit. Quo mortuo statuere illi atheniēs ex publico sepulturā i ceranico.